

12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча **“Кыргыз Республикасындагы жогорку окуу жайларынын укуктук статусу”** аттуу темадагы юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын изденүүгө сунушталган **Жээнбаева Ырысгүл Эшмаматовнанын** диссертациясы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Мамлекет жана укук институтуна, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине жана Ош мамлекеттик университетине караштуу юридика илимдери боюнча Д 12.24.695 Диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсү **юридика илимдеринин кандидаты доцент, К.Ш. Токтомаматов** атындагы эл аралык университетинин **юриспруденция кафедрасынын доценти Юлдашов Кобилжан Камалидиновичтин**

КОРУТУНДУСУ

Жээнбаева Ырысгүл Эшмаматовнанын диссертациясын карап чыгып, төмөнкүдөй корутундуга келди:

1. Диссертациялык кеңеш коргоого диссертацияларды кабыл алууга укуктуу болгон адистикке иштин (изилдөөнүн) дал келүүсү. Ош мамлекеттик юридикалык институтунун Окумуштуулар кеңешинин 2018-жылдын 27- январындагы №6 протоколу (учурда Ош мамлекеттик университети) менен бекитилген, **“Кыргыз Республикасындагы жогорку окуу жайларынын укуктук статусу”** аттуу темадагы юридикалык илимдердин кандидаты илимий даражасын изденүүгө сунуштаган **Жээнбаева Ырысгүл Эшмаматовнанын диссертациясы Д 12.24.695** диссертациялык кеңештин адистигине дал келет.

Кыргыз Республикасындагы жогорку окуу жайларынын укуктук статусу 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистигинин паспортуна жооп берет. Изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн бул изилдөө Кыргызстандагы алгачкы изилдөө катары баалоого болот. Изилдөөдө жогорку окуу жайларынын укуктук статусу бир катар тармактык илимдер аркылуу жыйымдуу изилденген, толук кандуу өз алдынча изилдөө катары баалоого болот. Изилдөөнүн ченемдик негиздерин Кыргыз Республикасынын колдонуудагы нормативдик-укуктук актылары, окуу жайлардын уставдары, жоболор, токтомдор саналат.

Диссертациялык изилдөө өз алдынча эмгек катары баалоо менен андагы коргоого алынып чыгылган жоболор, теориялык жана практикалык сунуштар иштелип чыгып аргументтелген. Кыргызстандагы мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы илимин байытуу менен боштуктарды толтуруп, өз ара карама каршылыктарды жоюуга шарт түзөт.

Каралган илимий иш 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистигинин паспортунун пункттарына толугу менен туура келет.

2. Диссертациянын максаты Кыргыз Республикасындагы жогорку окуу жайлардын укуктук статусун тутумдуу талдоо аркылуу жогорку окуу жайлардын, административдик, жарандык, билим берүү укуктук статустарынын маани-мазмундук жактарынын мүнөздүү белгилерин, көйгөйлүү жактарын аныктоо, жана жогорку окуу жайларынын укуктук статусун жөнгө салууну жакшыртуу боюнча сунуштарды, жоболорду жана тыянактарды ишеп чыгуу саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн максатына жетүү үчүн төмөнкү милдеттер коюлду:

- жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин укуктук статусун жөнгө салуу менен байланышкан түшүнүк аппараттарын талдоо;
- Кыргызстандагы жогорку окуу жайларынын калыптануу, укуктук жактан жөнгө салынуусу эволюциясын изилдөө;
- жогорку окуу окуу жайларынын укуктук статусунун теориялык усулдук жактарын окуп үйрөнүү;
- жогорку окуу жайларынын жарандык укуктук статусунун мазмундук, түзүмдүк жактарын окуп үйрөнүү;
- жогорку окуу жайларынын административдик укуктук статусунун табиятын аныктоо;
- жогорку окуу жайларынын билим берүү укуктук статусунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
- Кыргызстандагы жогорку окуу жайларынын укуктук статусунун жөнгө салуунун учурдагы тенденцияларын талдоо;
- жогорку окуу жайларынын учурдагы укуктук статусунун көйгөйлөрүн аныктоо менен аны жакшыртуу боюнча сунуштарды иштеп чыгуу саналат.

2.1. Диссертациялык изилдөө объектисинин максаты жана милдеттерине дал келиши. Коюлган милдеттер изилдөө темасынын объектиси жана предметине тиешелүү суроолорду ачып берүүгө максатталып, логикалык ирээттүүлүктө коюлган.

Диссертациялык изилдөөнүн объектиси болуп Кыргыз Республикасында жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин ишмердүүлүгүн ченемдик актыларынын деңгээлинде укуктук жөнгө салуу процессинен келип чыккан коомдук мамилелер саналат.

Изилдөөнүн предмети болуп жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин укуктук статусун ченемдик укуктук жактан жөнгө салуучу ченемдик актылардын жыйындысы саналат.

Изилдөөнүн усулдук негиздерин илимий таанымдын ар кандай болгон диалектикалык, дедукциялык, индукциялык, синтездөө, ошондой эле грамматикалык, формалдуу юридикалык, тарыхый укуктук, салыштырма

укуктук, тутумдук-түзүмдүк, түзүмдүк функционалдык талдоо усулдары түздү.

Изилдөөнүн толук кандуулугун камсыз кылуу максатында түшүнүк аппараттарын классификациялоо менен өз ара байланыштарды жана көз карандылыктарды аныктоо менен байланышкан лингвистикалык, логикалык ыкмалар колдонулган.

Адистик боюнча изилдөөгө коюлган талаптар 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистигине изилдөөнүн адистигине болгон талаптары туура келет.

2.2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу: Жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин уставдарын талдоо көрсөткөндөй аларда бир тектүү эмес, кээ бирлери өтө тар, кээ бирлери бир канча кеңири жөнгө салууну бекиткен. Жогорку окуу жайларынын укуктук жактан жөнгө салынуусунда бирдейлик жок. Ошону менен бирдикте укуктук жөнгө салууда терминологиялык, дефинициялык бирдиктүүлүк жок.

Жогорку окуу жайларындагы укуктук мамилелердин түрлөрү анын ичинде укук бузуу боюнча суроолор жөнгө салынган эмес.

Аракеттеги жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин ишмердүүлүгүн укуктук жөнгө салууда укуктук-уюшумдук, ченемдик, жарандык жана административдик аспектилер толук кандуу жөнгө салынган эмес.

Бул өз кезегинде жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин укуктук статусун аныктоо, жөнгө салуу боюнча бир канча фундаменталдуу изилдөө жүргүзүүнү шарттайт.

3. Илимий натыйжалар

Илимий изилдөөнүн натыйжасында чыгарылган жоболор аныктамалар теориялык жана практикалык мааниге ээ:

1-жыйынтык. Жогорку окуу жайларынын укуктук табиятын талдоо, алардын уюшумдук укуктук формаларын жыйымдуу талдоонун натыйжасында жогорку окуу жайынын түшүнүк аппараты иштелип чыгылган.

2-жыйынтык. Тарыхый ретроспективдүү талдоонун натыйжасында Кыргызстандагы жогорку окуу жайларынын калыптануу эволюциясынын доорлору тарыхый укуктук контексте аныкталып жалпыланган, этаптарга бөлүнгөн;

3-жыйынтык. Жогорку окуу жайынын укук жана аракет жөндөмдүүлүктөрүнүн пайда болуу убактысынын өзгөчөлүктөрү белгиленген.

4-жыйынтык. Жогорку окуу жайларынын административдик укуктук статусунун мазмунун талдоонун натыйжасында анын ички жана сырткы мамилелердеги ыйгарымдары каралган.

5-жыйынтык. Жогорку окуу жайынын билим берүү укуктук статусунун мазмуну анын түзүмү укуктук табиятынын өзгөчөлүктөрү жалпыланган.

6-жыйынтык. Кыргызстандын шарттарында жогорку окуу жайларынын калыптануу жана аракеттенүү өзгөчөлүктөрү талдоо аркылуу анын өнүгүү тенденциалары аныкталган.

7-жыйынтык. Жогорку окуу жайларынын укуктук статусун жөнгө салууну өркүндөтүү боюнча атап айтканда Билим берүү жөнүндө мыйзамга бир катар өзгөртүү жана толуктоолор сунушталган.

3.1. Диссертацияда изденүүчү тарабынан жасалган ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун), тыянактын жана корутундунун жаңылык даражасы.

1-жыйынтык. Жаңы болуп эсептелет, анткени жогорку окуу жайынын аныктамасы анын укуктук табиятынын мазмундук жактарынын өзгөчөлүктөрү менен кенен берилген.

2-жыйынтык. Салыштырмалуу жаңы, анткени жогорку окуу жайларынын калыптануу процессинин тарыхый аспектиери Ата-мекендик илимде бир топ изилденген. Бирок жогорку окуу жайларынын калыптануусунун тарыхый укуктук жактары алгач изилденген.

3-жыйынтык. Жаңы болуп саналат. Жогорку окуу жайларынын жарандык укуктук статусу коммерциялык эмес юридикалык жак катары анын калыптануу аракеттенүү өзгөчөлүктөрү жалпыланган.

4-жыйынтык. Жаңы болуп саналат, анткени ата мекендик юридикалык илимде жогорку окуу жайларынын административдик укуктук статусу бир канча деталдуу изилденген.

5-жыйынтык. Жаңы саналат. Жогорку окуу жайларынын билим берүү укуктук статусу Ата мекендик илимде алгачкылардан болуп талдоого алынган.

6-жыйынтык. Салыштырмалуу жаңы саналат. Анткени жогорку окуу жайларынын учурдагы өнүгүү тенденциялары башка илимдин тармактары аркылуу да изилденген. Ошону менен бирдикте анын укуктук жактары ыйгарымдарынын өнүгүү тенденциялары талданган.

7-жыйынтык. Жаңы, анткени жогорку окуу жайларынын укуктук статусун укуктук жөнгө салуу боюнча бир катар ченемдик актыларга өзгөртүү толуктоолор сунушталган.

3.2. Диссертацияда иштелген изденүүчүнүн ар бир жыйынтыктын (илимий жобонун), тыянактын жана корутундунун негизделгендигинин жана ишеничтүүлүгүнүн даражасы.

1-жыйынтык. жыйынтык ынанымдуу, анткени ал жогорку окуу жайларынын укуктук табиятын, уюштуруу укуктук формаларынын, уюмдаштыруучулардын өзгөчөлүктөрүн талдоо аркылуу алынган.

2-жыйынтык. Негиздүү жана ынанымдуу, Кыргызстандагы жогорку окуу жайларынын калыптануусунун жана аракеттенүүсүн укуктук жөнгө жактарын талдоо аркылуу алынган.

3-жыйынтык. Негиздүү жана ынанымдуу. Жогорку окуу жайларынын коммерциялык эмес юридикалык жак катары уюштуруу-укуктук негиздери чечүүчү экендигин талдоо аркылуу алынган.

4-жыйынтык. Негиздүү, өз ишмердүүлүгүндө анткени жогорку окуу жайларынын ички жана сырткы башкаруу мамилелерине катышуусун талдоонун натыйжасында алынган.

5-жыйынтык. Негиздүү, жогорку окуу жайларынын ишмердүүлүгүн жүргүзүүдө ички локалдуу актылар анын статусунун түзүмдүк элементтерин бир катары талдоонун натыйжасында алынган.

6-жыйынтык. Негиздүү жана ынанымдуу. Кыргызстан учурдагы укуктук шаттарындагы жогорку окуу жайларынын абалын ар тараптуу талдоонун натыйжасында алынган.

7-жыйынтык. Негиздүү анткени жогорку окуу жайларынын ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу ченемдик актыларды терең талдоонун натыйжасында алынган.

3.3. Диссертациянын теориялык жана экономикалык мааниси. Диссертациянын түзүмү изилдөөнүн объектисине жана предметине жараша коюлуп ички биримдикке ээ. Жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжасында чыгарылган илимий тыянактар жана жоболор, юридика илимине автордун жеке салымын кошкондугун тастыктайт. Изденип алуучунун сунуштары жана тыянактары көрсөтүлгөн укуктун тармагынын актуалдуу илимий-теоретикалык жана практикалык көйгөйлөрүн чечүүгө багытталган.

Жүргүзүлгөн изилдөө өз алдынча эмгек катары ички биримдикке жана бүтүндүк мүнөзгө ээ, суроолор коюлган максатка жетүү үчүн бирдиктүү милдеттерди чечүү менен ишке ашырылган. Автор Кыргыз Республикасындагы жогорку окуу жайларынын ишмердүүлүгүн ченемдик укуктук жактан жөнгө салууну жакшыртуу боюнча бир катар иштиктүү сунуштарды иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк алган.

Диссертациялык изилдөөнүн экономикалык мааниси төмөнкүлөрдө камтылат; чыгарылган тыянактар, жоболор жогорку окуу жайларынын укуктук статусун аныктоодо, алардагы боштуктарды толуктоодо, мыйзам чыгаруу органдары тарабынан өзгөртүү толуктоолорду киргизүү аркылуу жогорку окуу жайларынын укуктук статусун так аныктоого жардам бериши мүмкүн. Ошону менен бирдикте жогорку окуу жайларындагы ыйгарым укуктардын так аныкталышын, өзгөчө макамга ээ болгон окуу жайлардын кайсыл ыйгарымдарды кеңейтүү зарылдыгын алдын ала аныктайт. Жогорку окуу жайларынын натыйжалуу ишмердүүлүк жүргүзүүсүнө көмөктөшөт

3.4. Бул эмгек кандидаттык диссертациянын төмөнкү классификациялык критерийлерине туура келет тактап айтканда:

Изилдөөнүн натыйжасында алынган натыйжалар жогорку окуу жайларынын укуктук статусу боюнча теориялык жактан жаңы багытты аныктап, анын ички түзүмүнүн мазмунунун жыйымдуу бир катар тармактар аркылуу жөнгө салынуучу институт катары кароого шарт түзгөн.

Диссертациянын натыйжаларынын жаңылык деңгээлине ылайык, жыйынтыктар жаңы, салыштырмалуу жаңы;

Диссертациянын натыйжаларынын баалуулугу боюнча ал жогору;

Диссертациянын темасына байланыштуу пландалган изилдөө, өз алдынча демилгеленүүчү иштерге таандык;

Диссертациялык иштин натыйжаларын пайдалануу деңгээлине ылайык- тармактар аралык деңгээлде:

Диссертациянын натыйжаларын кеңири колдонуу боюнча сунуштарга ылайык, колдонулуучу мааниси бар, кеңири колдонууну талап кылат.

4. Алынган жыйынтыктардын тажрыйбалык маанилүүлүгү.

Ы.Э.Жээнбаеванын кандидаттык диссертациясында алынган илимий жыйынтыктар төмөнкүлөрдө колдонулуусу мүмкүн:

Мыйзам чыгаруучулук ишмердүүлүгүндө, жогорку окуу жайларынын ишмердүүлүгүн жөнгө салууда, мамлекеттин билим берүү боюнча укуктук саясатында, мамлекеттин жана укуктун теориясынын курсун окутууда, бул жааттагы илимий изилдөөлөрдө, окуу процесстеринде колдонулушу мүмкүн.

5. Диссертациянын мазмунуна авторефераттын дал келгендиги

Автореферат диссертациянын мазмунуна, анда коюлган максаттарга жана изилдөөнүн маселесине толугу менен туура келет. Автореферат бирдей мазмундагы кыргыз, орус жана англис тилиндеги резюмеге ээ.

6. Эскертүү:

1. Биздин оюбузча, диссертацияда конституциялык жана чарбалык укуктук жактары да талдоого алынса жакшы болмок.

2. Диссертациялык иште жогорку окуу жайларынын кайра уюуштуруу, бириктирүү жактары каралса жакшы болот.

Бул сын-пикирлер дискуссиялык мүнөзгө ээ жана диссертациялык иштин мазмунуна таасирин тийгизбейт.

7. Сунуштар:

1. Өзгөчө укуктук статус алган жогорку окуу жайларынын укуктук статусун жөнгө салуу көйгөйлөрүн кароо сунушталат .

2. Учурдагы жогорку окуу жайларынын типтүү уставын иштеп чыгуу сунушталат.

8. Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди дайындоо тууралуу сунуштун негиздүүлүгү:

Д 12.24.695 Диссертациялык кеңешине Жээнбаева Ырысгүл Эшмаматовнанын кандидаттык диссертациясы боюнча:

Жетектөөчү уюм катары 12.00.01 адистиги боюнча юридикалык илимдердин докторлору иштеген Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз Россия Славян университетинин мамлекет жана укук теориясы жана тарыхы кафедрасы;

- **биринчи расмий оппонент катары** – юридика илимдеринин доктору, доцент Жумабекова Турдукан Абдыкарыевна (12.00.01

авторефераты боюнча адис); анын изилденип жаткан көйгөйгө жакыны төмөндөгүдөй эмгектери бар:

1.Жумабекова, Т. А. Кыргыз Республикасында коомду демократиялаштыруу жана эл аралык аталгы таанууда - жарандык укуктар / Т. А. Жумабекова // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2017. – № 1. – С. 144-148;

2.Жумабекова, Т. А. Социальная политика как государственное институциональное устройство по правам человека / Т. А. Жумабекова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2016. – № 7. – С. 207-213;

3.Жумабекова, Т. А. Роль правового сознания в решении проблем прав человека / Т. А. Жумабекова // Известия ВУЗов (Кыргызстан). – 2012. – № 2. – С. 203-205.

Экинчи расмий оппонент катары – юридика илимдеринин кандидаты, доцент (авторефераттын адистиги – 12.00.01). **Төрөмырзаев Темирлан Төрөмырзаевич** Кувейт Эл аралык университетинин юриспруденция кафедрасынын доценти. (12.00.01 авторефераты боюнча адис); анын изилденип жаткан көйгөйгө жакыны төмөндөгүдөй эмгектери бар:

1.Төрөмырзаев Т.Т. Содержательные и социально-философские аспекты особенности права. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. - №. 3. - С. 200-203;

2. Төрөмырзаев Т.Т. Теоретическое обоснование конституционно - правового статуса гражданина в Кыргызской Республике. - 2013. - №. 8. - с. 46-48;

3. Джаркымбаева А.К. Төрөмырзаев Т.Т. Правовые проблемы реализации теории правового воспитания. Международный журнал гуманитарных и естественных наук, №. 2-2, 2019, С. 155-159.

9. Корутунду:

Экспертизага берилген диссертациялык изилдөө мамлекет жана укук теориясын, укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы багыты боюнча илимди байытуу, боштуктарды толтуруу, карама каршылыктарды жоюу боюнча өз алдынча изилденген ички биримдикке ээ болгон эмгек катары кароого болот. Андагы алынган натыйжалар теориялык илимди толуктоо боюнча натыйжаларды өзүнө алат.

10. Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы көрсөтүлгөн документтерди карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Мамлекет жана укук институтуна, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине жана Ош мамлекеттик университетине караштуу юридика илимдери боюнча Д 12.24.695 диссертациялык кеңешине 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы, адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн Жээнбаева Ырысгүл Эшмаматовнанын “Кыргыз Республикасындагы

жогорку окуу жайларынын укуктук статусу” темасындагы кандидаттык диссертациясын кабыл алууга сунуштайт.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү:
юридика илимдеринин кандидаты, доцент **К.К. Юлдашов**

Эксперттик комиссиянын мүчөсүнүн колун тастыктаймын:
Д 12.24.695 Диссертациялык кеңешинин
Окумуштуу катчысы,
юридика илимдеринин доктору: **К.С. Жылкичиева**

2025 - жс. " 20 " 03

ЗАВЕРЯЮ
Юлдашов К.К.
Судрагуева Л.